

hi100rky

Prekroč hranicu! (úteky)

1948 – 1952

Saleziánske dielo na Slovensku do roku 1948 zapustilo solídne korene. Za 25 rokov sa saleziáni stali počtom najväčšou a zároveň obľúbenou rehoľou. Mali **príťažlivú spiritualitu**, láskavý prístup k ľuďom, boli verní cirkvi i jej tradíciám a do spoločnosti priniesli čerstvého ducha.

Zameraní boli na mládež a ľudové vrstvy, dbali na pastoráciu povolání. Pestré pastoračno-výchovné metódy sa **prispôsobili slovenským podmienkam**. Dominovali oratória, internáty, farnosti a v nich liturgia, vysluhovanie sviatostí, divadlo, hudba, šport.

Vojna to síce zneistila, ale saleziáni ju prežili vcelku prijateľne a vzniknuté škody rýchlo napravili. V reholi sa vyprofilovali osobnosti, ktoré ju držali v správnom kurze. Počet saleziánov rástol a ich nadšenie nasvedčovalo, že v ďalších rokoch pôjdu **do všetkých väčších miest na Slovensku**. Čo sa však nestalo, lebo...

Nástup totality

No keď sa v roku 1948 k moci dostali komunisti, ich kroky boli ihneď zamerané proti cirkvi a začali od školstva. Už v máji 1948 **bolo poštátnených** vyše 1 800 ľudových a desiatky stredných škôl. Na konci školského roka 1948/49 poštátnili aj 20 rehoľných domov s internátmi. Saleziánov to postihlo v Trnave, Žiline, Komárne i Michalovciach.

Don Anton Vácval (1908 – 2000) spomínal: „Do nášho domu v Michalovciach vtrhli ozbrojené jednotky štátnej bezpečnosti, akoby sme otvorili vojnový konflikt. Veliteľ ako dôvod uviedol: „Do ústavu ste pašovali legitímácie pre Anglické légie!“

Keď to počul direktor domu don Štefan Fabera, vyskočil akoby ho uštipla vretenica: „Čooo? Aké légie? Nemáme ani len zdanie, o čom hovoríte!“ No eštebák mu skríkol rovno do tváre: „Tak sa pozrite, čo sme našli na pošte!“ Otvoril balík na ktorom bola adresa ústavu a vytiahol z neho preukazy s nápisom Legio Angelica: „Je ich tu pre celú armádu!“

Prítomní saleziáni, ktorí boli toho svedkami vybuchli do rehotu. Ale hrozivý výraz veliteľa policajtov ich rázom uzemnil. Don Fabera však poznamenal: „Pán veliteľ, ...“

„Aký som ja pán?! Súdruh, prosím, súdruh!“ prerušil ho zlostne tajný.

„Tak súdruh. To sú predsa preukazy pre malých chlapcov, ministrov, ktorí majú svoje hnutie a volá sa Legio Angelika! To znamená Anjelská légia.“

„No ved' preto!“ snažil sa zakryť svoju nevedomosť veliteľ. „Ale nijaké légie tu v okrese nestrpím!“

Keďže nezabralo obvinenie z budovania Anglickej armády, dôvod na likvidáciu saleziánov sa našiel iný a ústav zatvorili. A plazivý jed smrti sa šírila ďalej. O pár dní dorazil aj do Trnavy. A hoci tu saleziánov bránili tisíce ľudí a žandári naoko ustúpili, v noci sa vrátili a zobrali

ich. Podobne to bolo aj v Komárne a Žiline. Tu z ústavu zhodili kríž a zmenili ho na **väznicu, kde mučievali ľudí**. Všetkých saleziánov z týchto domov presunuli do Šaštína.

„Akcia K“ - Kláštory

Tejto represívnej akcii predchádzala široká **mediálna kampaň** totalitných komunistických médií o tom, ako rehoľníci pripravujú štátny prevrat, že k tomu zhromažďujú zbrane a spolupracujú so zahraničnými spravodajskými službami.

Všetko sa nieslo **v neustále omieľanej demagógii**, že brzdia pokrok, sú tmári a na príťaž spoločnosti. Takto osprosteli veľkú časť národa a dosiahli, aby tá „normálna“ časť nemohla rehoľníkov brániť. Akciu K spustili **v noci z 13. na 14. apríla 1950**.

Vtedy ozbrojené komandá zložené z policajtov, armády a milícií vtrhli do mužských kláštorov na celom Slovensku. Rehoľníkov zajali a premiestnili do **vytipovaných kláštorov**. Aby kryli svoj postup, padlo obvinenie: „*Prechovávajú zbrane!*“ To je akoby trasľavej stareнке povedali, že má na povale guľomet a pravidelne s ním večer čo večer trénuje.

No niekde zbrane do rehoľných domov eštebáci aj podhodili a inde ich hľadali aj vo svätostánku. V kláštoroch začali rabovať a terorizovať nevinných rehoľníkov.

Očitý svedok týchto udalostí **don Vojtech Zeman** spomína, ako jeden z policajtov povedal: „*Týmito rukami som v Španielsku zahrdúsil pár kňazov a ak to bude treba, urobím to aj tu!*“ Ale boli medzi nimi aj takí, ktorí sa za zásah ospravedľovali a plakali.

Saleziánov zhromaždili do Šaštína a o 11 dní neskôr ich v noci ako najväčších zločincov previezli **do Podolínca**. Tu v kláštore redemptoristov komunisti zhromaždili rehoľníkov aj z iných rehoľí.

Pred Akciou K mala Saleziánska spoločnosť na Slovensku **14 rehoľných domov a 288 členov**. Do Podolínca ich presunuli 256. Vyšších predstavených umiestnili do kárneho tábora v Pezinku a na tých, ktorí boli na farách, na chvíľu pozabudli.

Koncentrák v kláštore

Po akcii sa v Podolínci ocitlo 654 rehoľníkov z rôznych rádov. Komunisti húpali: „*Čo robiť s takouto masou?*“ Aký to paradox! Tí istí eštebáci, ktorí o rehoľníkoch tvrdili: „*Majú zbrane a sú nebezpeční pre socialistické zriadenie,*“ im zrazu ponúkli: „*Ak podpíšete, že slobodne opúšťate svoju rehoľu, ste voľní.*“ **Nikto to nepodpísal.**

Zaujímavý príbeh v tejto súvislosti vyrozprával **don Jozef Sobota** (1928 – 2020): „*S mojím otcom, roľníkom, tvrdým chlapom som od toho času, čo som išiel k saleziánom, nemal dobré vzťahy. Podľa jeho plánu som mal prebrať od neho žezlo a pokračovať doma, v práci na poli. A ja som opustil dom, rodinu... Bral to ako moju zradu a nehovoril so mnou už niekoľko rokov. Ale keď sa dozvedel, že som väznený v Podolínci, prišiel za mnou. No žandár na bráne ho nechcel pustiť dnu. Povedal mu: „Návštevy sú zakázané!“ Môj otec sa na neho ostro pozrel a pevným hlasom mu zavelil: „Odstúp, mám tu syna!“ Bolo to také hrozivé, že dosiahol svoje a dostal sa ku mne. Pre mňa išlo o ohromné zistenie, ako ma mal stále rád.“*

Útek z jamy levovej

Niektorí saleziáni sa so situáciou, v ktorej sa ocitli, nezmierili. Rehoľa mala okolo 150 členov v základnej formácii, mnohí už mali za sebou teologické štúdiá a mohli byť vysvätení za kňazov. Preto sa na iný odvážny počin odhodlal **don Ernest Macák** (1920 – 2016), ktorý mal podnikavého ducha a nechcel v žalári sedieť až do súdneho dňa.

A hoci kontrolné nástupy v base boli dvakrát denne, rozhodol sa, že z tábora utečie a zistí, čo sa vonku deje. So spolubratom sa dohodol: „*Keď budú čítať moje meno, zakrič: Tu som!*“ Potom vystihol chvíľu, keď sa menila stráž a útek sa mu podaril.

A brat salezián, ktorý mal pravidelne za neho zakričať: „*Tu som!*“ si svoju úlohu vzorne plnil. Až na jeden raz, keď sa akosi pozabudol. A vtedy, akoby žandár mal „vlčiu tmú“, lebo keď sa nik neozval, povedal si sám pre seba: „*Toho som pred chvíľou videl.*“

Don Macák zistil možnosť útekov do zahraničia a kontaktoval sa s **donom Titusom Zemanom** (1915 – 1969), na ktorého eštebáci „zabudli“, lebo bol kaplánom v Šenkviaciach, a ktorý by to mohol realizovať.

Don Macák sa asi po týždni nebadane do kláštora vrátil, informoval bratov o situácii a potom sa rozhodol, že z tábora natrvalo utečie. A pridali sa k nemu aj Ľudovít Sucháň i Andrej Šándor. Keď to velenie tábora zistilo, zvýšili múry, dali na nich ostnatý drôt, zabezpečili strážne psiská a strážne veže posilnili o dva guľomety.

Vydržať v povolani

Politrukcom (*politdrúkom* 😊) sa premena rehoľníkov na „*uvedomelých socialistických občanov*“ a ženáčov nedarila, a preto ich rozhodli po celej republike. Mladých poslali na preškolenie **do Kostolnej pri Trenčíne**. Ďalším dali povolávacie rozkazy k vojsku a zaradili ich do PTP – pracovno-technických práporov. A tých zvyšných poslali na nútené práce. Všade boli ostro sledovaní.

A keďže sa v hlavách rehoľníkov idey marxizmu-leninizmu neusadili, tých mladších poslali na stavbu mládeže – **na priehradu pri Púchove**. Zišlo sa tu okolo 3 000 mladých chlapcov a dievčat. Netreba ani pripomínať, že dievčatá sa chcú dobre vydať a bohoslovci boli dobre sformovaní. Rehoľníci odolávali, ale tiež bola pravda, že vznikali aj prvé lásky.

Po rokoch spomínal istý kňaz: „*V tom čase sa mi veľmi zapáčila akási dievčina. Vídaval som ju najmä v kine. A sem-tam som sa na ňu usmial a ona mi to opätovala. A tak som sa rozhodol k nej priblížiť. Keď sme raz vychádzali z kina, v dave som ju chytil za ruku. Ale tá ruka bola akási chladná a deva mi stisk neopätovala. I odišiel som od nej a z boka som ju pozoroval. A tu som s hrôzou zistil, že tú ruku mala drevenú. Interpretoval som to tak, že mi Pán dal najavo, aby som nekokoťoval s dievčatami a držal sa svojho povolania.*“

Zatvárajú našich

A práve preto, aby sa bohoslovci vydržali vo svojom povolani, aby mali víziu, že kňazmi sa dá stať aj inou cestou, rozhodli sa don Zeman a don Macák podniknúť rúzne kroky.

Prvý chystal výpravu cez rieku Moravu do Turína, druhý potajomky spovedal, povzbudzoval, kázal, robil obnovy, prijímal sľuby, len aby **rehoľný duch v mladých spolubratoch vydržal**.

Po napojení dona Titusa na prevádzáčov sa prvá výprava v auguste roku 1950 prebrodila cez rieku Moravu, prešla Rakúsko a šťastlivo dorazila do Turína. Druhá výprava sa konala v októbri 1950 a mala problémy, keďže sa im pri prechádzaní rieky Moravy roztrhlo lano. Ale ešte to s nasadením všetkých síl nejako zvládli.

Avšak **tretia výprava zo 7. na 8. apríla 1951** totálne stroskotala. Pre rozvodnenú rieku nemohli pokračovať a z 22 členov výpravy pohraničníci zatkli 16. Pamätná je Titusova veta v situácii, keď na neho mieril akýsi policajt: „*Panna Mária, a čo teraz?*“

Niektorí, ako napríklad don Hlinka, stihli naskočiť na prvý robotnícky vlak a z nebezpečnej zóny utiecť. A saleziánskym svetom sa nieslo: „*Zatvárajú našich!*“

Skúšaní utrpením

Uväznení členovia výpravy **boli kruto vypočúvaní i mučení**. A trvalo to niekoľko mesiacov. Vo februári 1952 bol s nimi súd. Všetci boli obvinení z trestného činu velezrady, zo špiónstva pre Vatikán a zo spolupráce s americkou tajnou službou CIC.

Členovia zadržanej skupiny a aj tí, čo im pomáhali, dostali vysoké tresty. Najvyšší dostal don Titus Zeman. Ten očakával trest smrti, ale **nakoniec sa mu ušlo „len“ 25 rokov**.

Úhrnný trest všetkých odsúdených v Zemanovej skupine bol cez 300 rokov väzenia. A vždy dobre naladenému **donovi Andrejovi Dermekovi** (1914 – 2003), ktorý dostal menej ako don Titus, sa to zdalo nespravodlivé, pretože aj on utekal, a preto keď zbadal dona Titusa vtipne poznamenal: „*Takže ty, môj žiak, si dostal viac ako ja? A kde je spravodlivosť?*“

Odsúdení si odpykávali svoj trest **v najhorších väzniciach v ČSR** – v Ilave, Leopoldove, Mírove, Valdiciach, Prahe. Mladší väzni väčšinou skončili v uránových baniach v Jáchymove. Kňazi a rehoľníci rôznych spiritualít sa stretli pri krompáčoch. Don Dermek ironicky charakterizoval túto situáciu: „*ŠtB z nás vytvorila takú synodu, ako sa to nepodarilo ani Cirkvi: biskupi, kňazi, rehoľníci spolu vo dne v noci.*“

Prestať či pokračovať?

Don Macák sa ocitol pred veľkou dilemou: v útekoch prestať či pokračovať? Stretol sa **donom Františkom Revesom** (1911-1977), odvážnym saleziánom, ktorý bol farárom v Brodskom a spolu vyhodnotili situáciu. Prebrali, kde sa urobila chyba a výsledok ich schôdzky znel: v útekoch budeme pokračovať. Don Macák informoval klerikov kde a kedy to bude a don Reves nastúpil na miesto dona Zemana.

A výpravy pokračovali, no slučka sa okolo organizátorov sťahovala. Unikali síce eštebákom pomedzi prsty, ale už bolo otázkou času, kedy padnú do pasce. Donovi Revesovi sa však ešte podarilo urobiť viacero výprav a **saleziáni stále unikali za hranice**, no okolnosti naznačovali, že don Reves je v obrovskom nebezpečenstve.

Pri jednej kontrole dokumentov bol vo vlaku odhalený. No vyskočil z neho počas jazdy. Inokedy ho policajti v jednej noci už skoro mali. Ale on, keď ho už-už lapali, im zasvietil do očí. **Postrelili ho do nohy** a predsa im aj zranený utiekol. Naplnil tak svoje heslo: Živého ma nedostanú!

No keď don Reves dostal od kohosi signál: „*Chytili utečencov a tí začali o tebe všetko spievať,*“ vedel, že je ozaj zle a rozhodol sa, že aj on utečie. Urobil tak koncom apríla 1952 a

viac sa nevrátil. Jeho úlohu prebral don Macák. Ten neúnavne brázdil Československo a posilňoval spolubratov.

Skupina saleziánov budujúca letisko v Přerove mu dala vedieť: „*Vypršia nám rehoľné sľuby, radi by sme si ich obnovili. Príd!*“ Išlo o svätú vec, a preto za nimi išiel. A keď boli v parku, prekvapili ich žandári: „*V mene zákona vás zatýkame. Ruky nad hlavu!*“ A don Macák sa ocitol v ťažkom žalári. To je však **už iný silný príbeh**.

Prekročiť hranicu?

Skupinové výpravy skončili, hlavní aktéri sa ocitli v base alebo sa im podarilo ujsť za hranice, ale ešte stále sa niektorým saleziánom podaril „sólo“ útek na západ a **realizovali tam svoje povolanie**. Z celkového počtu 288 saleziánov ich odišlo na západ asi 70.

Uplatnili sa na misiách, v pastorácii, na vysokých školách, v katechéze, v médiách, v literárnej i hudobnej tvorbe. Založili dva ústavy – jeden v rámci Ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme a druhý v Ramegnies-Chin v Belgicku. Slovenskí saleziáni boli požehnaním pre svet.

Z tých **saleziánov, čo zostali na Slovensku** jedni trpeli v base, iní boli v pastorácii na farách, ďalší čakali čo bude, tí najmladší sa pustili do štúdia na civilných školách, ale ich saleziánske **srdce im stále bilo**. Skúmali, ako sa dá žiť saleziánske povolanie v totalitnom systéme. A na niečo veľmi krásne prišli: *Dá sa to!* A vytvorili podhubie pre ďalšiu **generáciu mladých saleziánov**.

No výzva: *Prekroč hranicu!* je aj **silne eschatologická**, nadčasová, platná i dnes a pre nás. Môžeme ju upraviť na: *Prekroč svoju hranicu!* Prekroč svoje obmedzenia, svoje smútky depresie, komplexy a vrhni sa do **budovania Božieho kráľovstva**. Možností je tak veľa! Len nadšenie treba mať. A o to nám vlastne celý čas ide – **mať nadšenie za Krista**.